

Ο άνθρωπος, αποδημητικό πουλί. Φυσικός θάνατος, ευθανασία... (Κωνσταντίνα Γογγάκη, Επ. Καθηγήτρια Παν/μίου Αθηνών)

/ [Πεμπουσία](#)

Το αρχαίο ελληνικό ρήμα ἀποδημῶ σημαίνει φεύγω για να εγκατασταθώ σε μακρινό τόπο, και, μεταφορικά, φεύγω από την ζωή, πεθαίνω. Αποδημητικός είναι εκείνος που μεταναστεύει, ο διαβατάριος. Το επίθετο αυτό αποδίδεται συνήθως σε πληθυσμούς πουλιών ή και ψαριών, που μετακινούνται σε θερμότερους τόπους για να διαχειμάσουν. Υπάρχει, ωστόσο, και ένα διαβατάριο πουλί, ο άνθρωπος, η αποδημία του οποίου δεν έχει γυρισμό, αλλά το ταξίδι του είναι αμετάκλητο.

Ο θάνατος, ως αναπόδραστο φαινόμενο του τέλους της ζωής, δεν έπαψε ποτέ να απασχολεί τον άνθρωπο, καθώς, σε αντίθεση με τα άλλα έμβια όντα, αυτός γνωρίζει ότι η ίδια η γέννησή του είναι απόλυτα συνυφασμένη με το οριστικό τέλος του. Η επίγνωση του θανάτου είναι ασφαλώς η ρωγμή μέσω της οποίας

συνειδητοποιείται ότι της γένεσης αναπόφευκτη συνέπεια είναι η φθορά.

Τι είναι ο θάνατος σε βιολογικό επίπεδο; Πρόκειται για μηδενισμό ή για αποσύνθεση του δομικού συστήματος στα ανόργανα στοιχεία του; Ποιος θεωρείται «φυσικός» θάνατος και πόσο συνδεδεμένος είναι με τη ζωή; Μήπως συνιστά μια διαρκή απειλή καθημερινά και για τον καθένα, καθώς κάθε στιγμή μπορεί να εκδηλωθεί η χρεοκοπία του σώματος είτε ως νομοτελειακή επαλήθευση της θνητότητας του ανθρώπου είτε ως βιαιότητα; Τι διδάσκει η φυσιολογία του γήρατος για τον φυσικό θάνατο; (Γεώργιος Μαθιουδάκης, 1987); Ποια είναι η νομοτέλεια της γέννησης και της φθοράς των όντων; (Αναξίμανδρος, Γαληνός, Francis Bacon, Karl Ernst von Baer);

Το πρόβλημα του θανάτου και η υπέρβασή του υπήρξε ένας από τους κυριότερους σκοπούς των στοχαστών αλλά και των θρησκειών. Κατά τον Σοφοκλή, θάνατος είναι η απεμπλοκή των συστατικών του ανθρώπου, ο διαχωρισμός της ψυχής από το σώμα. Το Εγώ, απαλλαγμένο πλέον από τον εαυτό του, εξασφαλίζει, πλέον, την ελευθερία να προσεγγίσει τη γνώση, χωρίς τους περιορισμούς του σώματός του (Παναγιώτης Πέρρος).

Ο Πλάτων, συνεχίζοντας τη θεωρία του Σωκράτη για την υπεροχή της πνευματικής υπόστασης του ανθρώπου, διαχωρίζει τον άνθρωπο σε ψυχή και σε σώμα, θεωρώντας το φθαρτό σώμα ως το δεσμοκτήριο της αθάνατης ψυχής και διαβλέποντας την απελευθέρωσή της μέσω της διαδικασίας του θανάτου (Πλάτωνος, Φαίδρος, 246a-248c, Γοργίας, 524 B). Για τον Πλάτωνα ο θάνατος αποτελεί το άνοιγμα προς την απόλυτη ελευθερία, όπου οι ψυχές έχουν εμπλουτισθεί με τις εμπειρίες της ζωής και την ευθύνη της επιλογής. Κατά τον Πλάτωνα δεν υπάρχει, επομένως, δικαίωμα στην καταστροφή της ανθρώπινης ζωής, επειδή η αθάνατη ψυχή πρέπει να ολοκληρώσει όλη την παιδευτική της προοπτική, προκειμένου να ενσωματώσει την αρετή.

Η διάκριση μεταξύ νου-ψυχής και σώματος, σε διαφορετική μορφή είναι κοινή στους περισσότερους από τους πρώτους χριστιανούς φιλοσόφους, που γενικά υποστηρίζουν ότι κάποιο χαρακτηριστικό γνώρισμα του ανθρώπου – ο νους ή η ψυχή του – επιζεί του σωματικού θανάτου. Την πλατωνική αυτή θεώρηση αιώνες αργότερα επιβεβαίωσε και ο René Descartes, υποστηρίζοντας τον δυϊσμό του ανθρώπου. Ο θάνατος αποτελεί μια αναγκαιότητα της φύσης, προκειμένου να επιβιώσει η ζωή και να διαιωνισθεί το είδος. Ο άνθρωπος είναι σ' αυτή τη ζωή ένα αποδημητικό πουλί, τόσο αμετάβλητα, ώστε κάθε ανθρώπινο εγχείρημα υπέρβασης του θανάτου αποδεικνύεται κατά βάθος το ίδιο αδιέξοδο. Αυτή η αδιαπραγμάτευτη αναγκαιότητα του επερχόμενου θανάτου φοβίζει, πάντως, τον άνθρωπο (Επίκουρος). Ακριβώς στο σημείο αυτό επεμβαίνουν παρηγορητικά οι

θρησκείες, υποστηρίζοντας είτε την ανάσταση της ψυχής, είτε την μετενσάρκωσή της.

Το παρόν κείμενο αποτελεί το πρώτο μέρος της νοηματικής απόδοσης της εισήγησης «Ο άνθρωπος, το αποδημητικό πουλί. Φυσικός θάνατος και ευθανασία» της επ. καθηγήτριας φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, κ. Κωνσταντίνας Γογγάκη, στο 2ο Διεπιστημονικό Συνέδριο με θέμα: «ΗΘΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ» (συνεδρία: Ζητήματα Αριστοτελικής Πολιτικής Φιλοσοφίας και Σύγχρονης Ηθικής [Βιοηθικής]) που διοργανώνεται στο πλαίσιο του ΕΤΟΥΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ στον Πειραιά. Το πρόγραμμα του συνεδρίου μπορείτε να το δείτε [εδώ](#)